

UNESCO

V duchu tohto motta prijala generálna konferencia UNESCO na svojom 17. zasadaní v Paríži Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva s cieľom vytvoriť podmienky pre zachovanie a ochranu kultúrnej krajiny ako jedinečného komplexu objektov, prírodných lokalít a ľudskej činnosti, ktoré sa vzhľadom na svoju mimoriadnu výnimočnosť majú uchovať ako spoločné dedičstvo ľudstva.

Prešovský samosprávny kraj predstavuje región s najväčšou koncentráciou architektonických, kultúrnych a prírodných pamiatok. Zároveň je oblasťou, v ktorej nachádzame až štyri zo siedmich lokalít, ktoré výbor svetového dedičstva schválil a zapísal do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

Objavte pestrofarebnú malebnosť **historického jadra mesta Bardejov**, stredoveký šarm lokality **Spišský hrad**, **Levoča** a **kultúrne pamiatky okolia**, načerpajte duchovnú silu na potulkách po **drevených kostoloch v slovenskej časti Karpatského oblúka** a spoznajte podmanivú divokosť **karpatských bukových pralesov**.

„Nejestvuje architektúra bez prostredia a nejestvuje krása prírody bez človeka, lebo by ju nemal kto vnímať. Príroda, človek, kultúra vytvorená človekom na danom území tvoria základné bohatstvo každého národa.

Narušenie a zánik ktorejkoľvek zložky kultúrneho alebo prírodného dedičstva predstavuje nenahraditeľné ochudobnenie národného dedičstva.“

(UNESCO, Odporúčanie o kráse a charaktere krajín a sídiel, 1962, Paríž)

EURÓPSKA ÚNIA

UNESCO

Historické jadro mesta Bardejov

Malebné Radničné námestie lemované štyridsiatimi šiestimi meštianskymi domčekmi s dominantnou Bazilikou minor sv. Egídia a jej svetským opozitom v podobe mestskej radnice, unikátne zachované mestské hradby a tajomné židovské suburbium. To všetko sú žijúci svedkovia doby, kedy sa Bardejov pýšil statusom slobodného kráľovského mesta a žil čulým obchodným a remeselným životom blahobytného stredovekého centra. Ich výnimočný historický a kultúrny význam priniesol v roku 2000 mestu poctu v podobe zápisu na Zoznam svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

Mestské hradby

Právo na vybudovanie mestských hradieb udelil mestu v roku 1352 Ľudovít I. Veľký z Anjou. Mesto tak už koncom 14. storočia profitovalo z dokonalého fortifikačného systému, pozostávajúceho z kamenného hradobného múru s tromi hlavnými mestskými bránami a vodnou priekopou s padacím mostom, ku ktorým v 1. polovici 16. storočia pribudli spevňujúce bašty.

Radničné námestie

Autentickým obrazom zlatého veku Bardejova je malebné námestie v objatí 46 typických meštianskych domov, Bazilikou sv. Egídia a budovou mestskej radnice. Centrálne námestie s komplexom svetských a sakrálnych stavieb pôsobivo odzrkadľuje prechody medzi jednotlivými stavebnými štýlmi, typickými pre stredoveké mesto v období gotiky a renesancie.

Bazilika minor sv. Egídia

Pôvodne gotická stavba z polovice 14. storočia zaujme predovšetkým jedinečnou kolekciou jedenástich gotických krídlových oltárov s tabuľovými maľbami. Chrám prešiel viacerými prestavbami, naposledy v roku 1878, kedy mesto postihol zničujúci požiar. K najvýznamnejším objektom, ktoré dotvárajú sakrálny priestor, patrí hlavný neogotický oltár s plastikami sv. Egídia, sv. Štefana a sv. Ladislava z roku 1878. Anatomickou precíznosťou zaujme súsosie Golgoty z konca 15. storočia, znázorňujúce ukrižovaného Krista a dvoch lotrov. Sakrálny význam tohto monumentálneho a duchovného miesta vyzdvihol v roku 2000 pápež Ján Pavol II., keď chrám povýšil na baziliku minor.

Mestská radnica

Stavba zo začiatku 16. storočia je obrazom nástupu renesančnej architektúry. Stala sa symbolom rozkvetu hospodárskeho a spoločenského života, ktorý so sebou priniesol potrebu vybudovať reprezentatívnejší priestor pre stretnutia mestskej rady. Architektonické detaily v podobe zdobených portálov, dekoratívnych malieb štítov, erbov, trámového stropu v radnej sieni a mobiliáru, zvyšujú umeleckú hodnotu priestoru, ktorý je v súčasnosti sídlom historickej expozície Šarišského múzea.

Židovské suburbium

V súlade s nariadeniami, ktoré po stáročia znemožňovali Židom obývať slobodné kráľovské mestá, vyrástol jeden z najvýznamnejších objektov kultúrneho dedičstva z 18. storočia za mestskými hradbami. Súbor stavieb pozostáva z deväťklenbovej synagógy z roku 1836, s bohatou ornamentálnou maľbou a pôsobivým artefaktom hebrejského chronostichonu s dedikačným nápisom, školy a rituálneho kúpeľa.

sa zachovali vo svojej autentickej podobe a napriek geografickej blízkosti a vzájomnej prepojenosti nikdy nesplynuli do jedného celku. Ich kultúrny význam potvrdzuje zápis do Zoznamu Svetového dedičstva UNESCO. Na území Prešovského samosprávneho kraja sú zastúpené historickým centrom mesta Levoča s dielom Majstra Pavla, Spišským Podhradím a Spišskou Kapitulou.

Spišský hrad, Levoča a pamiatky okolia

Najväčšie stredoveké námestie v Európe, kostol s najvyšším gotickým krídlovým oltárom z diela Majstra Pavla, jeden z najrozľahlejších hradných komplexov. To je iba veľmi stručný výpočet unikátnych kultúrnych pamiatok s pôvodom v stredoveku, ktoré sa podarilo zachovať v ich autentickej podobe na území dvoch krajov a niekoľkých okresov. V kontexte svetového dedičstva reprezentujú historicky neporušené oblasti stredovekého osídlenia oblasti Spiša, ktoré

Levoča

Nádherné starobylé mesto, ktoré za zachovanými hradobnými múrmi ukrýva veľké kultúrne bohatstvo. Vyrástlo na frekventovanej obchodnej ceste Via Magna na mieste dvoch pôvodných slovanských osád. Vďaka svojej strategickej polohe a výsadám, ktoré mestu udeľovali uhorskí králi, mesto už v stredoveku intenzívne

obchodovalo s Krakovom, hanzovými mestami i s Benátkami. Po prvý raz sa o „Leucha“ vo svojej listine zmienil Béla IV. v roku 1249, o 22 rokov sa stáva hlavným mestom Spoločenstva spišských Sasov. Mestské privilégia slobodného kráľovského mesta získala Levoča v roku 1317 od Karola Róberta z Anjou. Zlatý vek mesta vyvrcholil na prelome 15. a 16. storočia, kedy mesto zažívalo nebyvalý obchodný a kultúrny rozkvet.

Kolorit stredovekých renesančných a gotických pamiatok zoskupených na najväčšom stredovekom námestí v Európe dopĺňa takmer kompletne zachovaný systém hradieb s dĺžkou 2,5 km. Dominantou námestia je trojloďový **Chrám Sv. Jakuba z poslednej štvrtiny 14. storočia**. Najpríťažlivejším lákadlom je najmä hlavný **oltár z dielne Majstra Pavla**, ktorý je vďaka svojej výške 18,62 m a šírke 6 m považovaný za najvyšší neskorogotický drevený gotický oltár na svete a zároveň za jediné dielo Majstra Pavla s jednoznačnou signatúrou umelca. K sakrálным pamiatkam celoslovenského významu patrí tiež zachovaná **krížová chodba v budove Starého kláštora minoritov**, jediná svojho druhu na našom území. K svetským stredovekým pamiatkam, ktoré sa podpísali pod neopakovateľný charakter mesta, patrí **mestská radnica** budovaná od 15. do začiatku 17. storočia, **Thurzov dom** s pôsobivou sgrafitovou výzdobou a **meštianske domy**, ktoré sa považujú za vrchol svetskej renesančnej architektúry na Slovensku. **Bazilika Navštívenia Panny Márie z 15. storočia**, s kaplnkou na **Mariánskej hore**, je jedným z najvýznamnejších pútnických miest na Slovensku a duchovnou dominantou mesta.

Spišské Podhradie

Pod monumentálnymi kamennými hradbami Spišského hradu nachádzame ďalšieho svedka stredovekého života v Spišskej kotline. Jeho história typicky poddanského mestečka bola neoddeliteľne spätá s hradom. Prvá písomná zmienka o ňom pochádza z roku 1249, mestské výsady získalo v 14. storočí. Ako súčasť Spoločenstva spišských Sasov sa rozvinulo vo významné centrum remesiel, koncom 18. storočia tu pôsobilo až 250 remeselníckych dielní.

Zachované meštianske domčeky v gotickom a renesančnom štýle, so stopami klasicistického a barokového slohu, sú obrazom súdobej architektúry a úrovne života občanov.

Architektonickou dominantou je pôvodne románsky **Kostol narodenia Panny Márie** z 13. storočia s neskoršími klasicistickými prestavbami a gotickým krídlovým oltárom. **Renesančná radnica** z roku 1546 so zachovaným mestským erbom je svetskou dominantou historického centra.

Mesto malo od 14. storočia vlastnú **nemocnicu**, umiestnenú v **kláštore milosrdných bratov**, ktorý spravovali Augustiáni.

Replika pôvodného barokového mariánskeho stĺpu z roku 1726 je spomienkou na morové rany, ktoré mesto postihli v 15. storočí. Zdobí ho socha Immaculaty. **Židovská synagóga z roku 1875** je odkazom na dobu, kedy sa v meste usadila silná židovská komunita.

V roku 1493 dal palatín Štefan Zápoľský príkaz na vybudovanie pohrebnej kaplnky, v ktorej ho neskôr pochovali. Gotickú architektúru s neskorogotickými prvkami dotvárajú pôsobivé farebné vitráže.

K ďalším zachovaným objektom patrí hradobný múr s Dolnou a Hornou bránou, gotické a renesančné domy kanonikov, neskororenesančný palác z roku 1652 s barokovými prvkami a **hodinová veža z roku 1739**.

Spišská Kapitula

Cirkevné mestečko a neskoršie duchovné centrum Spiša vzniklo na križovatke významných ciest v blízkosti Spišského hradu už v 11. storočí, štatút mesta získalo v 17. storočí. Na prelome 12. a 13. storočia sa stalo sídlom spišského prepošta, od roku 1776 spišského biskupstva. V 13. storočí získalo funkciu hodnoverného miesta a plnilo úlohu stredovekých notárstiev. V roku 1819 tu vznikol najstarší učiteľský ústav v Uhorsku.

Dominantou mesta je **Katedrála sv. Martina** z rokov 1245 – 1273 so vzácnym gotickým mobiliárom a výzdobou.

Freska z roku 1317 znázorňuje korunováciu Karola Róberta z Anjou.

Súčasťou interiéru je najstaršia zachovaná **románska travertínová plastika** na Slovensku – **Leo albus**.

mieste. Zrubové stavby zastrešené šindľom často dopĺňa zvonica a cintorín. Charakteristickým znakom drevených cerkví je ich trojdielne členenie priestoru, ktoré symbolizuje Svätú Trojicu. Trojjednosť zdôrazňuje aj stupňovité členenie veží, ktoré sa zvyšujú smerom na západ. Okrem oltárov a bohoslužobných predmetov nachádzame v interiéri ikonostas, stenu s ikonami zobrazujúcimi výjavy zo Starého a Nového Zákona či apoštolov. V roku 2008 bolo osem z týchto jedinečných stavieb pre svoju autentickosť a zachovanosť zaradených na Zoznam svetového dedičstva UNESCO. Štyri z týchto stavieb nachádzame na území Prešovského samosprávneho kraja v lokalitách Hervartov, Kežmarok, Bodružal a Lodomirová.

Drevené kostoly Karpatského oblúka

Karpatský oblúk. Križovatka východných, západných, južných, severných kultúrnych vplyvov a rozličných náboženstiev. 61 jedinečných sakrálnych stavieb – drevených cerkví, predstavuje žijúcich svedkov obdobia mierumilovného spolunažívania a miešania rozličných kultúr z obdobia 16. – 18. storočia. Rímskokatolícke kostoly, evanjelické artikulárne kostoly a kostoly východného obradu predstavujú jedinečné stavby postavené bez použitia jediného kovového klinca, s dominantným postavením na vyvýšenom mieste mimo obce, často na ťažko dostupnom

Hervartov

Rímskokatolícky Kostol svätého Františka z Assisi z roku 1500 je najstarší a najzachovanejší drevený kostolík na Slovensku. Gotickej stavbe v interiéri dominuje oltár sv. Kataríny, Panny Márie a sv. Barbory. Pozornosť upúta aj neskorogotický obraz sv. Františka z Assisi, sv. Krištofa a sv. Kataríny Sienskej.

Kežmarok

Evanjelický drevený artikulárny kostol sv. Trojice pochádza z roku 1717. Postavili ho na základe špeciálneho povolenia, artikuly, vydanej Šopronským snemom v roku 1681. Na stavbu kostola finančne prispeli protestanti z celej severnej Európy a pracovali vraj na nej aj švédski námorníci, vďaka čomu vrchná časť interiéru pripomína obrátenú provu lode. Interiér dotvára prepracovaná stropná maľba znázorňujúca dvanásť apoštolov a štyroch evanjelistov.

Bodružal

Chrám sv. Mikuláša z roku 1658 predstavuje gréckokatolícku cerkev východného obradu zasvätenú sv. Mikulášovi Divotvorcovi, arcibiskupovi z Myry. Bielo-zlatú barokovú výzdobu cerkvi dopĺňajú nástenné maľby z konca 18. storočia s vyobrazením Apokalypsy a Ukrižovania. Z rovnakého obdobia pochádza trojradový rokokový ikonostas.

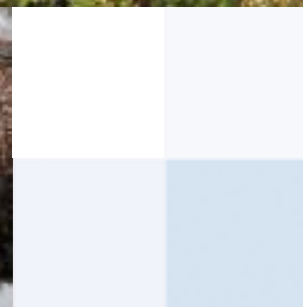
Ladomirová

Chrám sv. Michala Archanjela pochádza z roku 1742. Najväčšiu umeleckú hodnotu predstavuje oltár a päťradový ikonostas z 18. storočia.

Rožok v Bukovských vrchoch a Kyjovský
prales vo Vihorlatských vrchoch, sú od roku
2007 zapísané do Zoznamu svetového
kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO.

Karpatské bukové pralesy

Na rozhraní Slovenska, Poľska a Ukrajiny nachádzame niekoľko pôvodných pralesovitých rezervácií horského typu. Buky, jedle i javory horské tu dorastajú do nebývalých rozmerov, možno tu nájsť niekoľko endemitov – druhov, ktoré sa vyvinuli iba na tomto špecifickom území a vzácných zástupcov fauny. Štyri z týchto výnimočných oblastí - pralesy Stužica, Havešová a

Havešová

Lokalita sa rozkladá v nadmorskej výške s rozpätím od 440 m do 740 m n. m. Vďaka dostatočnej vlhkosti tu dreviny dorastajú do vzácnych výšok. Bola tu zaznamenaná najvyššia maximálna výška buka 53 m. Popri buku tu ojedinele môžeme nájsť javor horský, javor mliečny, jaseň štíhly a brest horský.

Kyjovský prales

V západnej časti pohoria Vihorlat, v okolí vrchu Kyjov, sa v nadmorskej výške 610 m až 821 m n. m. rozkladá ďalšia výnimočná rezervácia so zachovalým rovnorodým bukovým pralesom, v ktorom bežne nachádzame 240-ročné a staršie exempláre. Kamenitý vrchol Kyjova dopĺňa porast jaseňa štíhleho, s obvodom dosahujúcim ojedinele až 380 cm. Medzi drevinami má zastúpenie i brest horský a javor mliečny, v krovitom poraste sa vyskytuje popri lieske a svibe červenom i egreš. Spomedzi vzácných zástupcov fauny tu majú svoj domov larvy vzácného fúzača alpského a červenokrkého, kunka žltobruchá, mlok karpatský, salamandra škvrnitá či vretenica severská. Operný spev tesára čierneho, datľa bielochrbtého a jariabka hôrneho, dopĺňa štíhly bocian čierny. Pánom medzi dravcami je rys ostrovid a vlk dravý. Pôvodnú karpatskú faunu zastupuje zubor hrivnatý.

Stužica

Dominantnou drevinou rozlohou najväčšieho bukového pralesa s výmerom 761,49 ha je paradoxne dlhoveká jedľa biela so životnosťou dosahujúcou až 500 rokov. Najstaršia kráľovná pralesa meria takmer 50 m, má obvod 518 cm a vek viac ako 300 rokov. Spoločnosť jej robia buk, jaseň, brest a javor. Nenarušený vzhľad lokality rozkladajúcej sa v údolí medzi vrchom Kremeneč a riekou Stužica v nadmorskej výške od 647 m až 1210 m n. m. je dokonalým obrazom toho, ako lesy vyzerali v minulosti. V útrobach pralesa preživa 500 druhov húb, 105 druhov lišajníkov, 190 machorastov, mnohé z nich patria k východo-karpatským endemitom. Najpočetnejším zástupcom fauny sú vtáky, z ktorých mnohé patria k ohrozeným druhom. Svoj domov tu má jeleň obyčajný, vlk dravý, medveď hnedý, rys ostrovid a vydra riečna.

Rožok

V nadmorskej výške 460 m až 780 m n. m. sa na svahoch rovnomenného kopca nachádza divoký pralesovitý porast s rozlohou 66 ha. Hlavnou drevinou v lokalite je buk lesný, ktorému ojedinele robí spoločnosť javor horský. Ťažšia dostupnosť rezervácie prispela k zachovaniu dostatočného množstva pôvodného porastu.

EURÓPSKA ÚNIA

regionálny
operačný
program

Európsky fond regionálneho rozvoja
„Investícia do vašej budúcnosti“

**Súbor systematických informačných
a propagačných materiálov o PSK**

Projekt je spolufinancovaný z prostriedkov Európskej únie, Regionálny operačný program, Prioritná os 3 Posilnenie kultúrneho potenciálu regiónov a infraštruktúra cestovného ruchu, Opatrenie 3.2 Podpora a rozvoj infraštruktúry cestovného ruchu – neinvestičné aktivity v cestovnom ruchu.